

Helmold z Bosau: Kronika Slovanů, přeložil Jan ZDICHYNEC, předmluva Jan KLÁPŠTĚ, red. Magdalena MORAVOVÁ, Argo, Praha 2012

298 s., ISBN 978-80-257-0786-9

Dílo saského kronikáře Helmolda z Bosau († po 1177) mělo původně zachycovat úspěšný christianizační proces na Slovy osídleném území v severovýchodní části dnešního Německa, to jest na dolním toku Labe, v Holštýnsku, Meklenbursku, Braniborsku a Pomořanech. Šíření křesťanství zde ale bylo komplikováno složitými mocenskými poměry, a tak kronika zachycuje spíše problémy christianizace. Význam Helmoldova spisu spočívá zároveň v tom, že zachycuje řadu odjinud neznámých detailů týkajících se pohanských božstev (Svantovit, Radegast) a jejich uctívání.

Kronika byla po Helmoldově smrti doplňována pokračovateli o mladší události a roku 1556 prvně vydána tiskem. Od té doby se dílo dočkalo řady vydání i překladů, jejichž seznam tvoří jednu z příloh knihy. Pro vědecké účely je nejdůležitější edice v rámci Monumenta Germaniae Historica (1937), český překlad pořídil roku 1947 Karel Vrátný.

Aktuální české vydání přináší nový svěží překlad, který se úspěšně snaží vyhnout některým archaickým výrazům předešlého (pokrevencec, spolubydlitel), zároveň používá moderní podobu místních a osobních jmen. Vzorem je tu terminologie z práce Libuše Hrabové *Stopy zapomenutého lidu* a z jejího překladu kroniky Adama Brémského, ke které se vydavatelé programově hlásí.

Vlastní edici předchází předmluva z pera Jana Klápště, jenž přiblížil historický kontext a jeho souvislost s archeologicky doloženou sídelní situací v oblasti. Zde také najdeme zamyšlení nad tím, co skutečně popisuje Helmoldův text a co se stalo pozdější interpretací jeho kroniky ve světle slovansko-německých vztahů 19. a první poloviny 20. století.

JAN HANOUSEK

SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÉ DĚJINY

Tomáš PETRÁČEK, *Nevolníci a svobodní, kníže a velkostatek. Fenomén darovaných lidí přemyslovských zemí 10.–12. století*, 2. vyd. Argo, Praha 2012

405 s., ISBN 9-78-80-257-0796-8

Původní studie Tomáše Petráčka, vydaná kdysi nákladem autora, je dnes úzkoprofilovým zbožím, ať již kvůli nevelkému nákladu či nechvalně proslulé vazbě. Proto lze jenom přivítat krok nakladatelství Argo, jež se rozhodlo tuto disertaci znovu vydat. S ohledem na skutečnost, že Petráček přesunul svou pozornost od raně středověkých dějin k tématům modernějším, nedoznalo nové vydání oproti původnímu výraznějším změn – kromě jedné nové kapitoly autor pouze změnil uspořádání textu a seznámení s pramenným materiálem odsunul až na závěr práce. Nenarazíme tak na sebemenší reflexi diskuse, jež proběhla v posledních několika letech.

Knihu uvozuje stručný, spíše popisný nástin názorů starší historiografie, který je nezbytným uvedením do tématu mnohokrát zpracovaného, byť na nevelkém korpusu dobře známých textů. Petráček se podobně jako mnozí další badatelé hlásí k představě, že je pro analýzu poměrů v 11.–12. století možné použít pramenů století třináctého. V textu také hojně využívá dokladů z polského prostředí. Nejnižší podle něho stála služebná čeleď, mezi níž počítá i dívky zaměstnané v gyneceích. Jen o málo lépe na tom byli oráči, neboť i s nimi a jejich rodinami mohl pán poměrně svobodně nakládat. Přesto museli mít povolení disponovat určitým majetkem, neboť jim bylo dovoleno vykoupit se splacením 300 denárů.

V následující kapitole autor uvažuje nad vinaři, pastevcí a rybáři – ani jednu z těchto skupin nepovažuje za zcela nesvobodnou, spíše se pro nedostatek pramenů právem zdráhá o jejím statusu vyslovit. S ohledem na klimatické poměry v českých zemích však soudí, že rozšíření produkce vína souvisí s vnějším donucením, zaštitěným knížecím velkostatkem. U nesvobodných řemeslníků Petráček rovněž předpokládá schopnost vykoupit se, a tím i možnost uplatnit své výrobky na trhu a vlastnit. Přesto na jiném místě rozhodně odmítá, že by se svým postavením nějak vyvyšovali nad většinu tehdejšího nesvobodného obyvatelstva. Vznik této sociální kategorie jednoznačně spojuje s iniciativou knížete a klade ji do 10. století. Nápaditou kombinací pramenných